Васіль Якавенка

Як знайсці духоўнасць і гармонію ў грамадстве

Тэхналогія
Мінск 2015

УДК 008
ББК 71.05
Я44

Выдаецца на сродкі
Міжнароднага дабрачыннага фонда
«Стваральны свет».

Якавенка, В. Ц.

Я44 Як знайсці духоўнасць і гармонію ў грамадстве / Васіль Якавенка. – Мінск : Тэхналогія, 2015. – 47 с.

ISBN 978-985-458-264-1.

Аўтар даследуе тэму гарманічнага развіцця этнасаў, нацый у суверэнных дзяржавах, разглядае ўмовы для далейшага росквіту або, наадварот, заняпаду, дэградацыі і знікнення еўрапейскай цывілізацыі.

Друкуецца калектыўны зварот, падрыхтаваны аўтарам у 2012 годзе і накіраваны ў дзейныя еўрапейскія структуры. У звароце – абгрунтаваная крытыка сучаснай еўрапейскай ліберальнай палітыкі ў развіцці краін. У якасці сімвала найвышэйшых гістарычных дасягненняў еўрапейскай цывілізацыі прапануецца стварыць велічны Музей гісторыі і культуры Еўропы.

Тэкст звароту падаецца на беларускай, рускай і англійскай мовах.

УДК 008
ББК 71.05

ISBN 978-985-458-264-1

Думка напісаць гэты артыкул узнікла ў мяне пад час навуковай канферэнцыі «Даўгірдаўскія чытанні-IV», праведзенай у траўні 2013 года Інстытутам філасофіі НАН Беларусі, дзе я выступаў са спецыяльным дакладам пра жыццё і навуковую дзейнасць М. І. Крукоўскага. І вось цяпер пішу, адштурхоўваючыся ад навуковых прац М. Крукоўскага, Л. Яўменава, В. Пазнякова, А. Рагулі, К. Хюбнэра, К. Яспэрса, Э. Сміта, В. Гумбальта, К. Лявонцева, а таксама сваіх ранейшых назіранняў і разважанняў.

1.
Прысвячэнне. М. І. Крукоўскі (1923–2013)

У маім жыцці былі два філосафы, якіх я без асаблівага напружання мог зразумець, якім я аддаваў перавагу і асабліва цаніў, – гэта немец Вільгельм Гумбальт і беларус Мікола Крукоўскі, гуманісты розных эпох, далёкія па часе адзін ад аднаго і тым не менш блізкія мне, бо адказвалі на мае запыты да навукі на тэмы культуры, мовы і нацыянальнага развіцця. У тым, першым вучоным, захапляла глыбокае веданне лінгвістыкі, разгляд яе ў дынаміцы, у сацыяльным, культуралагічным і філасофскім плане, даступнасць мовы. Сам Гумбальт разумеў мову народа не як нешта аднойчы злепленае і застылае, а як бесперапынны працэс духоўнай творчасці, «фарміравальны орган думкі», без якога ў народа няма ўласна свайго светаўспрымання. Найвышэйшы духоўны ідэал вучоны бачыць у абуджэнні цэласнага душэўнага свету чалавека ў адзінстве з яго творчымі здольнасцямі. А вось гармонію – у паўнаце раскрыцця фізічных і духоўных сіл кожнага.

Як можна меркаваць хоць бы па гэтым, Гумбальт усутыч падыходзіць да закона *развіцця* ўсяго жывога і існага, у тым ліку сацыяльных структур. Гэты ж універсальны закон, сфармуляваны Канстанцінам Лявонцевым, даводзіць, што развіццё ідзе ад простага да складанага, ад аднастайнага да шматаблічнага, ад шэрага да квяцістага, а вось гармонія развіцця – у **адзінстве разнастайнасці**, да прыкладу, моваў і культур. Без разнастайнасці свет блякне, у ім набывае свае прыярытэты шэрасць, спакваля ідзе распад і гібель таго, што ў суквецці радавала.

Да Міколы Крукоўскага гэтыя ісціны дойдуць як бы самі сабой. З кніжных крыніц ён, дарэчы, пачэрпне нямала. Адно няможна з пэўнасцю сказаць: што больш – кнігі ці жыццё людское – зрабіла яго шматгранным нацыянальным філосафам, такім менавіта, якім ён склаўся?

Мікалай Ігнатавіч Крукоўскі, перш чым стаць філосафам, багата чаго зведаў у жыцці. Яшчэ будучы маладым чырвонаармейцам, апынуўся ў нямецкім палоне, збег адтуль і, прыхапіўшы таямнічы для яго томік Гегеля ў заплечнік, рушыў у партызанскі атрад, які дзейнічаў пад Оршай. Быў паранены. Гегель, трапіўшы пад руку, няйначай быў падараваны яму самім лёсам, – праўда, тады нішто пра гэта не гаварыла; аднак гегелеўскі томік стаўся знакавым, бо ў сталыя гады, будучы ўжо кандыдатам філалагічных навук, Мікалай Ігнатавіч акурат і вернецца да Гегеля, да філасофіі, будзе даследаваць і развіваць шчыра, кампетэнтна і плённа гегелеўскую эстэтыку.

Уражвае разнастайнасць інтарэсаў, заняткаў, захапленняў, з якімі Мікола Крукоўскі ішоў па жыцці. Юнаком ён марыў стаць музыкам, па-заліхвацку іграў на гітары і мандаліне, а стаўшы пасляваенным студэнтам універсітэта, спяваў (разам з жонкай) у хоры Вялікага тэатра оперы і балета, любіў праводзіць летні адпачынак у вандроўках на яхце па рэках і азёрах роднай Беларусі (выпраўляўся ў падарожжа звычайна з сям’ёй), ахвотна хадзіў на лыжах і займаўся плаваннем. Апроч яхты займеў свой тэлескоп і нярэдка ўзіраўся ў зорнае неба. Упрыгожваў сцены сваёй кватэры ўласнымі малюнкамі, пачаўшы з нацюрмортаў. Ужо ў рангу прафесара выкладаў ва ўніверсітэце філасофію на роднай беларускай мове, хоць у тых палітычных варунках гэта не ўхвалялася і пагражала яму звальненнем з працы.

Вось у такой іпастасі шматгранна адоранага, актыўнага, неспакойнага душой, адданага сваёй зямлі і Айчыне чалавека, які жыў паўнацэнным і цікавым жыццём, дыхаў грудзьмі напоўніцу, меў лагодны і адначасова нязломны, валявы характар, рашуча адстойваў сваю лінію, пазіцыю ў любых умовах, ён і паўстае перад намі як даследчык прадмета філасофіі, культуралогіі, як праніклёны, глыбокі аналітык. Карціць адзначыць, што не выпадкова яму наканавана было стаць гаспадаром у пакінутым Гегелем хораме эстэтыкі і заняцца там вывучэннем і ўладкаваннем сістэм, метадалогіяй навукі – логікай эстэтычнага, да прыкладу, – азначэннем эстэтычных катэгорый і паняццяў. Ягоная першая буйная манаграфія **«Логика красоты»** («Навука і тэхніка», Мінск, 1965), напоўненая глыбокім, новым, яскравым зместам, напісаная добраю моваю, даступнаю для простага чытача, адразу па выхадзе з друку накладам 3230 асобнікаў, у лічаныя месяцы разышлася і паставіла аўтара ў шэраг вядомых у навуковым свеце філасафаў.

Аднак не абышлося без кур'ёзаў. Нехта Е. Ануфрыеў, кандыдат філасофскіх навук, пазнаёміўшыся з гэтай неардынарнай кнігай і не ўцяміўшы, што там да чаго, адчуў раздражненне і тут жа выліў яго ў з'едлівай фельетоннай форме – «**С точки зрения норм лошади**», такая нататка з'явілася ў вялікай на той час «Литературной газете». Можна сказаць, што гэта была першая «рэцэнзія» на першы буйны навуковы твор М. Крукоўскага. Ганьба! І вырашыў тады абараніць маладога і таленавітага філосафа вядомы беларускі вучоны, доктар філалагічных навук Міхась Ларчанка.

> *«А что если не фантазировать, не куражиться, а дать себе труд внимательно вчитаться в текст книги и попытаться проследить за логигикой рассуждений автора?* – пісаў ён у «Литературную газету». *– В книге Н. Крюковского действительно в новом аспекте рассматриваются многие коренные проблемы эстетики. В ней, по сути дела, помимо теории и истории искусств, столь детально исследуются в эстетическом плане данные весьма важных для эстетики областей знания – колористики, акустики, учения о пространственно-временных формах действительности, антропометрии, социологии. Кстати и человек, вопреки домыслам автора реплики, предстает у Н. Крюковского как высший эстетиче-*

скій объект в его сложном диалектически противоречивом единстве чувственного и рационального, субъективного и объективного, индивидуального и социального. Все эти проблемы автор стремится изложить с последовательно единой точки зрения, именно, с точки зрения диалектических категорий общего и особенного».

І далей:

«Применение методов логического анализа, столь успешно зарекомендовавшего себя в различных областях науки, все еще кажется некоторым чуть ли не кощунством, когда речь заходит о более «деликатных» сферах эстетики»[1].

Станоўчы водгук на «Логику красоты» – «работу глубокую и талантливую» прыйшоў з Масквы і ад В. Арлова, члена бюро секцыі эстэтыкі пры Прэзідыуме АН СССР.

Далейшыя гады і ўсё тая ж узмужнелая мудрасць даюць М. Круковскому магчымасць напісаць яшчэ шэраг манаграфій – **«Эстэтычныя катэгорыі»**, **«Кібернетыка і законы прыгажосці»**, **«Чалавек прыгожы»**, **«Філасофія культуры»**, **«Бляск і трагедыя ідэала»**. І гэтыя наватарскія працы толькі пацвердзілі і ўмацавалі думку пра навукоўца як пра неардынарнага і таленавітага беларускага мысляра, надзеленага самастойнай і неацэннай для навукі парадыгмай мыслення.

На самой справе, абапіраючыся на сусветную спадчыну і перш за ўсё на вяршыню нямецкай класічнай філасофіі – працы Гегеля і некаторых яго паслядоўнікаў, Крукоўскі спалучыў гегелеўскі паняццевы апарат з тэорыяй сістэм і сістэмнай генетыкай, кібернетыкай, семіётыкай ды іншымі галінамі. Атрыманая ў выніку такога спалучэння і асэнсавання сістэм канцэпцыя аўтара не мае падабенства ў свеце. Гэтым самым яшчэ раз даказаны як прадуктыўнасць дыялектыкі і эстэтыкі Гегеля, так і чынны досціп нашага філосафа. Па меркаванні ягоных калег, нельга не адзначыць арыгінальную методыку аўтара і асабліва тое, як ён ёю па-майстэрску карыстаецца пры аналізе дынамікі развіцця грамадства і яго культуры. Мікалай Крукоўскі ўрэшце выйшаў на канцэпцыю адзінства ідэальнага і матэрыяльнага – халізм – і на гэтай аснове

[1] Дакумент з сямейнага архіва М. Крукоўскага.

паказаў паўнату і цэласнасць свету, чаго дужа не стае чалавеку ў сучасную эпоху з яго матэрыяльным ўзбагачэннем, духоўнай пустатой і заняпадам маралі, перадусім прапагандай аднаполых шлюбаў. Згадваецца, з якім задавальненнем і годнасцю Мікалай Ігнатавіч падпісваў «Ліст у Еўропу», складзены намі з прычыны дэградацыі культуры і нораваў у асяродку еўрапейскай супольнасці (ён, гэты ліст не страціў сваёй актуальнасці і таму ўлучаны ў змест нашай брашуры).

Значэнне і веліч постаці вучонага неўзабаве засведчылі і некаторыя расійскія філосафы. Першы раз гэта было, калі ён у Маскве трыумфальна абараняў доктарскую дысертацыю, а другі раз – нядаўна, калі мы звярнуліся да расійскіх мысляроў з прапановай падрыхтаваць і выдаць ягоныя творы ў 5 тамах, – яны з радасцю ўхвалілі намер і ўвайшлі ў міжнацыянальную рэдакцыйную раду па падрыхтоўцы да друку спадчыны М. Крукоўскага. Такое выданне запланаванае ў Расіі на 2016 год. Дадамо, што з беларускага боку ў рэдакцыйную раду ўвайшлі філосафы Леанід Яўменаў, Эдуард Сарока, Аляксандр Лапцёнак, Аляксей Рагуля, пісьменнік Анатоль Астапенка ды інш. Практычна мы выпускаем поўны збор філасофскіх твораў шаноўнага мысляра.

Гэты мой артыкул напісаны на тэму, якую мы з Міколам Ігнатавічам не абыходзілі, бадай, ні пры воднай сустрэчы, на тэму, якой з гаркатой душэўнай ён прысвячае нямала старонак у сваіх манаграфіях, асабліва апошняй – «Бляск і трагедыя ідэалу», – гэта тэма фармавання нацыі, яе лёсу! Адно ведаючы пра ягоную грамадзянскую і проста чалавечую годнасць, адоранасць, сціпласць і праведнасць духу, цяпер думаю, што меў справу з святым чалавекам.

2.
Ад забыцця да адраджэння

Прыведзеныя ў загалоўку раздзела словы ўзятыя з кнігі «НАЦЫЯ» нямецкага філосафа Курта Хюбнэра. Аўтар бачыць у нацыянальнай ідэі, калі яна не страчаная, не выкінутая на сметнік постіндустрыйнага свету, – **адраджэнне** і далейшае духоўнае і культурнае развіццё народа.

Аднак дзіву даешся, чаго толькі ў Сеціве цяпер не нагароджана ў спробах патлумачыць, што ёсць «нацыя» або «нацыянальная ідэя». Прафесар Карнельскага ўніверсітэта Бэнэдыкт Андэрсан выдаў кнігу «Уяўныя супольнасці», у якой адмаўляе нацыям у рэальным існаванні; канструктывіст Бэнэдыкт лічыць іх хімерай, маўляў, «насамрэч існуюць толькі індывіды, якія рацыянальна разважаюць**,** а *нацыя* жыве ў іх галовах».

Па ўсім відаць, недалёка ад Андэрсана стаяць і аўтары запалітызаванай рэзалюцыі Дыялектычнага сімпозіума Сусветнага філасофскага форуму (Афіны, 29 верасня – 2 кастрычніка 2014 г.). Гэта яны, бяздумна ігнаруючы законы супольнага развіцця і «Усеагульную дэкларацыю аб культурнай разнастайнасці», прынятую ЮНЭСКО 2 лістапада 2001 года, заклікаюць грамадзян Зямлі супольна і персанальна атрэсціся ад усяго свайго, родавага, этнічнага, нацыянальнага, ментальнага і пераходзіць да Трансуніверсалізму, які трактуецца ўжо як панацэя ад усіх бедаў. Маўляў, ён, увабраўшы ўсё каштоўнае ад традыцыйных рэлігій, вераванняў, вучэнняў, філасофій і ідэалогій, а таксама Неагуманізму і Трансгуманізму, фармуе Усеагульную ідэалогію зямной людской цывілізацыі-ХХІ. Адзначым,

што падобная ідэя сінтэзу розных культур і моваў ужо была ў СССР, і гэта дабром не скончылася. Як відаць з матэрыялаў Дыялектычнага сімпозіума, размова ідзе пра тое, каб, адкінуўшы дасягнутае за многія стагоддзі чалавецтвам, стварыць з некалькіх наяўных цывілізацый адну трансуніверсальную і прышчапіць ёй неяк вылучаны ў лабараторыях філосафаў менталітэт. Ад гэтакіх канструктывісцкіх замахаў на векавечнае і святое ў народаў нам было б смешна (як што пустое), каб не іх намер стварыць неўзабаве Усеагульную Канстытуцыю Зямлі, Парламент Зямлі і, вядома ж, Урад адной адзінай Гіпердзяржавы!

Не сакрэт для зямлян, што асноўныя ідэі Рэзалюцыі дыялектычнага сімпозіума даўно б мусіла рэалізаваць Арганізацыя Аб'яднаных Нацый – арганізацыя, якая, трансфармаваўшыся, і ўзялася б выконваць функцыі парламента зямлян. Адно хтосьці і штосьці замінае ёй выйсці на належную для яе вышыню, і рана ці позна яна можа ператварыцца ў рудыментарны орган планеты. А ў канцэпцыі Трансуніверсалізму, можна сказаць, грунтоўна распрацаваныя пазіцыі і меркаванні па правядзенні ўсеагульнага навучання, асветы, прапаганды асноўных правоў і патрабаванняў да грамадзян Зямлі. Яно і добра, ды мэта сумнеўная.

Ідэя Глабальнага Грамадзянства не ў стане захапіць людзей, ідэнтыфікаваных у той ці іншай супольнасці, людзей, адданых сваёй зямлі і радзіме. А што да беларусаў, то калі яны беларусы не толькі паводле месца жыхарства, але і паводле складу душы, мяркую: ім больш даспадобы быць грамадзянамі не проста планеты, а перш, чуеце, роднага краю, і думаць і дбаць як пра маці-Беларусь, так і пра ўсю Зямлю. Прынамсі, ў гэтым жыццядайныя сэнсы.

У канцэпцыі Усеагульнай Дзяржавы і адзінай цывілізацыі варта было б як мінімум прадугледзець развіццё мноства розных і шматаблічных культур, а інакш у глабальнай стандартызацыі, у шаноўных амерыканскіх ці іншых, скажам, стандартах, у спрошчанасці, аднастайнасці, шэрасці – наша пагібель! І гэта даказана сусветным вопытам, даўно асэнсаваным філосафамі. Не выпадкова ж Курт Хюбнэр адзначае: *«Страта ідэнтычнасці вядзе да неўрозаў, а неўрозы, як вядома, не надта добрая аснова мірнага суіснавання»*[2]. І ён жа з трывогай адзначае, што еўрапейскія палітыкі пазбягаюць карыстацца словам «нацыя».

---

[2] Хюбнер, Курт. Нация. М.: Канон; ОИ «Реабилитация», 2001. С. 390.

Толькі, шаноўныя зямляне, ці не назіраем мы тут спробу арганізатараў Сусветнага філасофскага форуму і Дыялектычнага сімпозіума легалізаваць пэўным чынам той Сусветны Урад, якому, прынамсі, напляваць на ўсе культуры і менталітэты народаў (вядома, калі гэты Урад існуе)? А калі не гэта ў іх галаве – усё адно – варта пазбегнуць падобнага глупства і небяспекі?..

Не ўступаючы ў спрэчкі, спынімся пакуль на агульнапрынятым і відавочным для нас: нацыі былі і ёсць – насуперак андэрсанам, нацыі склаліся і развіваюцца, і ў іх заўжды найвышэйшы дух народа. Нацыя – гэта народ, які дасягнуў ці дасягае вышынь у сваім гістарычным, культурным і духоўным развіцці. Так, нацыя – гістарычна ўтвораная ўстойлівая супольнасць людзей, якая ўзнікла ва ўлонні агульнай тэрыторыі, мовы, гаспадарчага і эканамічнага жыцця, самаўсведамляе сябе і мае поспехі ў развіцці самавітай этнічнай культуры, фармуе на аснове матэрыяльных і духоўных запатрабаванняў нацыянальныя інтарэсы. Для большасці нацый характэрнай дамінантай з'яўляецца дзяржава, якая забяспечвае патрэбы нацыі, бароніць яе, служыць паспяховаму яе развіццю, чаго этнасы і народнасці звычайна не маюць. Нацыя разумеецца як цэласнасць, паводле Хюбнэра *«нацыя як агульны лёс»*[3], і вызначаецца яна сваёй гісторыяй. Ужо ці не таму згуртаваная нацыя з сваёй мовай, надзеленай духоўным дыханнем і іншымі характэрнымі прыкметамі, сама па сабе моцны арэшак для ворагаў. *«Нацыя, паводле логікі рэчаў, уяўляе сабой індывідуальную гістарычную культурную форму са своеасаблівым гістарычным лёсам, які, як і лёс канкрэтна ўзятай гістарычнай асобы, можа быць перададзены на словах»*[4], – выказваецца зноў жа Хюбнэр.

Паспрабуем цяпер адкрыта і шчыра паразважаць пра найбольш важнае і надзённае, што даўно паўстала і востра стаіць перад нашым беларускім народам як неабходнасць – ратаваць і ратаваць сябе ў нацыянальнай супольнасці, у суладдзі, берагчы ідэнтычнасць, звычаі, менталітэт, мову, культуру, старанна жывіць і развіваць творчы і наогул стваральны імпэт.

Будзем зыходзіць з таго, што Нацыя ёсць суб'ект, які сваёй прысутнасцю ў дзяржаве ўплывае на грамадзянскую супольнасць,

---

[3] Хюбнер, Курт. Нация. С. 52.

[4] Тамсама.

а праз яе – і на дзяржаўны апарат, які мы проста будзем называць Дзяржавай.

Я ведаю: тое, што стаіць за гэтыя словамі, дойдзе далёка не да кожнага розуму, не да кожнага сэрца, і таму, каб даць найбольш поўнае ўяўленне аб прадмеце гаворкі, мы звернемся да параўнання. Паставім у думках перад сабой два словы-паняцці – Народ і Нацыя. Яны блізкія па значэнні. Больш за тое– імі часам карыстаюцца як сінонімамі. Тым не менш, калі метафарычна ўявіць іх, скажам, як своеасаблівыя збудаванні для жыхароў і надаць ім знакавую сутнасць, якую для гэтакіх формаў і паняццяў прадугледзела матухна-прырода, то між гэтымі формамі, іх падабенствам, іх роднасцю стане відавочнай і вялікая розніца.

Прынамсі, першую форму мы павінны пакінуць без усялякай адмысловай надбудовы, скажам, без традыцыйнага даху, бы тыя дамы-хрушчоўкі. Дамовімся, што за гэтым збудаваннем стаіць Народ, тым часам як другое наша збудаванне ўжо вымагае гожага даху, які хутчэй за ўсё завершыцца купалам, і тады ўсё тут, узятае разам, і будзе адпавядаць азначэнню Нацыя. Само сабой, гэтая рэч натуральна ператворыцца з дома без даху ў гожы храм, вялікі ці малы, у сталы прытулак, дзе месціцца ды вольна жыве самавіты народ, а з ім і дух ягоны.

Адухоўленае жыццё Народа матэрыялізуецца ў дыялектычна супярэчлівым і бясконцым развіцці ўласнай гісторыі, культуры, мовы, веры, еднасці псіхічнага стану, традыцый, і ўсё гэта – складнікі Нацыі.

Не пазбаўленыя падстаў меркаванні, што Нацыі пачалі спакваля фармавацца яшчэ з біблейскіх часоў і нават раней. Мяне ж не пакідае думка, падтрыманая і філосафамі М.Крукоўскім, А.Тойнбі, што ў Вялікім Княстве Літоўскім у Сярэднявеччы, асабліва пасля Грунвальдскай бітвы, паспяхова фармавалася Нацыя ліцьвінаў, як на сёння – продкаў беларусаў, і на гэты конт Тойнбі пісаў: *«Часовая палітычная магутнасць Літвы як рэакцыя на крыжовы паход тэўтонскіх рыцараў знайшла сваё адлюстраванне ў геральдычнай эмблеме Літоўскай дзяржавы: коннік і конь у латах. На здзіўленне і поўную разгубленасць тэўтонскіх рыцараў, гэты варвар у латах даскакаў да іх уладанняў, каб канчаткова разбіць іх у бітве пад Таненбергам»*[5].

[5] Цыт. паводле: Крукоўскі, М. Бляск і трагедыя ідэалу. Мн.: Беларускі кнігазбор, 2004. С. 337

Шмат нацыястваральных складнікаў сведчаць нам пра ўтварэнне нацыі беларусаў у Сярэднявеччы, а гэта і агульная гісторыя, тэрыторыя, і адзіная дзяржаўная мова, культура, традыцыі, менталітэт, які захаваўся да сёння; а да ўсяго дадайце сацыяльна-прававы Статут Вялікага Княства – легенду краіны, паводле значэння, прыярытэту, гожасці яго хіба льга параўнаць з Крыжам Ефрасінні Полацкай.

Але, вяртаючыся да нашага прыкладу, замацуемся на думцы: Народ фізічна мае амаль тыя самыя «цела» і «масу». Народ займае тую самую прастору на зямлі, што і Нацыя, адно ўяўляе сабой параўнальна штосьці менш дасканалае ў сваёй сукупнасці, больш прыземленае, прыгнобленае, даруйце... У той час як Нацыя – гэта ўсё-ўсёсенькі, ўзятае разам з тым, што сягае ўгору. А яе духоўныя скарбы – бляск!

Нацыя – мовай вышэйшых матэматычных вылічэнняў – няйначай, мае чацвёртую каардынату, а менавіта – дух, самадастатковы дух народа, апроч тых трох вымярэнняў у фізічнай прасторы, у якіх бытуе грамада.

Скажам і так: Нацыя – гэта народ, які ў калаўроце часу не пазбыўся сваёй духоўнай культуры, гісторыі, мовы... «Пад нацыяй, фігуральна кажучы, – зазначае М. Крукоўскі, – мы маем яшчэ магутны падмурак, што называюць звычайна этнасам і што сваімі глыбіннымі апорамі ўваходзіць і ў антрапалагічную глебу, якая мае ўжо антрапалагічна-расавы характар»[6].

У ідэале Народ і Нацыя – гэта адно і тое. Народ сталее і нязмушана развіваецца ў Нацыю. Таму словы нацыя, народ і прырода блізкія не толькі сэнсам, але і сваім паходжаннем, што зусім відавочна. У слоў «народ» і «прырода» (агульны корань «род...»), а словы «народ» і «нацыя» гэтак жа лінгвістычна ўзаемна суадносяцца. Лацінскае natio (таксама «народ») нітуецца з лацінскім nascere «нараджацца», natus «народжаны», як і «прырода – natura» (тут і там той самы корань nat-). Разыходжанні ў значэнні слоў Народ і Нацыя, напэўна, адбыліся ў ходзе гістарычных дысанансавых і разбуральных працэсаў, на якія сёння натхняе сваіх выхаванцаў у Англіі прафесар Бэнэдыкт Андэрсан.

Самое азначэнне *«нацыянальнае»* ў дачыненні да іншых знакавых адзінак, напрыклад, *культура, дзяржава, герб, сцяг, памяць, мова,* прадугледжвае наяўнасць пэўнага зместу ў самім асяродку

[6] Крукоўскі, М. Бляск і трагедыя ідэалу. Мн.: Беларускі кнігазбор, 2004. С. 141.

грамадства як стрыжня, які звычайна называюць нацыянальнай ідэяй. І не варта даказваць, што без яе – лёсавызначальнай ідэі – немагчымым было б ні самаспазнанне, ні самавызначэнне народа. Невыпадкова вялікі Я. Купала ў XX стагоддзі першапачатковую задачу бачыў у самарэалізацыі беларускай нацыі, у прызнанні светам яе ідэнтычнасці і непрымірэнча ставіўся да яе ворагаў:

Чаго вам хочацца, панове?
Які вас выклікаў прымус
Забіць трывогу аб тэй мове,
Якой азваўся беларус?

У Курта Хюбнэра: «Мова – гэта *медыум,* у якім рухаецца ўсялякі нацыянальны дух»[7]. Не разыходзіцца тут з немцам Хюбнэрам і наш Крукоўскі. Паводле яго меркаванняў, нішто так не аб'ядноўвае людзей, як наяўнасць ўсім зразумелай і аднолькава ўсімі адчуванай з пялёнак мовы.

Ці не паразумелася ўжо кіраўніцтва нашай краіны з гэтым пастулатам? Хоць бы на трэцім дзясятку гадоў суверэнітэту!.. Бо, думаецца, не выпадкова ж кіраўнік дзяржавы А. Лукашэнка, выступаючы з чарговым пасланнем народу і Нацыянальнаму сходу Рэспублікі Беларусь, зазначыў: *«Вялікая руская мова будзе развівацца ў Беларусі таксама, як і наша родная беларуская мова. Калі мы перастанем гаварыць па-руску, мы страцім розум. Калі мы развучымся гаварыць на беларускай мове, мы перастанем быць нацыяй»*[8].

А ў Янкі Купалы скруха па сваім, нацыянальным з асаблівай сілай загучала ў п'есе «Тутэйшыя», якую неаднойчы ставілі на купалаўскай сцэне ў Мінску і неаднойчы забаранялі; што праўда, гэтая тэма жыла ў ягоных вершах і клопатах пра беларусаў ад самага пачатку літаратурнае творчасці:

А чаго ж, чаго захацелась ім,
Пагарджаным век, ім, сляпым, глухім?
– Людзьмі звацца!

Адно сёння на этнічным рубяжы, на які выйшаў Купала, працуе ўжо і беларуская філасофская думка. Прафесар Валер Пазнякоў слушна адзначае, што нацыянальна-этнічная самаідэнтыфікацыя, самаспазнанне *«акрэсліваюцца пастаянствам асэнсавання свай-*

[7] Хюбнер, Курт. Нация. С. 341.
[8] Наша Ніва. 2014. 23 траўня.

го мінулага ў цеснай сувязі з цяперашнім часам»[9]. Менавіта тут, на скрыжаванні мінулага з новым часам, і пачынаюцца вытокі духоўнай сілы самога народа. Духоўнасць узбагачаецца і пашыраецца нацыянальнымі скарбамі, да якіх льга аднесці менталітэт і характар, гістарычную памяць, мелодыку спеваў, святы і абрады, распаўсюджаную і развітую вусную народную творчасць. Дарэчы, мова, у якім бы абліччы яна ні ўспрымалася, заўжды пазначана адметным духоўным водарам, этнічным дыханнем. Як, зрэшты, і высокамастацкая патрыятычная літаратура – творы нашых класікаў і тых, хто годна пераняў ад іх эстафету, – Мележа, Танка, Караткевіча, Быкава... Духоўнасцю дыхаюць найлепшыя ўзоры іншых відаў мастацтва, усё, што служыць самаспазнанню народа, без чаго цяжка ўявіць Этнас і Нацыю.

Нацыя склалася! На розных этапах свайго станаўлення яна адлюстроўвала свой багаты досвед у класічных формах, цалкам прыдатных для шырокага ўжытку ў сацыяльным і культурным жыцці – не толькі ў выглядзе прыказак, прымавак, сентэнцыяў, але і ў формах прававой культуры – Статута, Уставы, Закона... Гэтым ліцьвінскім здабыткам карысталіся і нашы суседзі. Толькі ж гэта не значыць, што класічныя каноны развіваюцца і жывуць самі па сабе – над імі заўсёды вісіць пагроза разбурэння. І, калі Нацыя аднойчы заявіла пра сябе, то ўжо без шчырага клопату пра яе росквіт сваіх жа грамадзян яна марнее, буцвее. І тады бурыцца вабны высокі дах, увенчаны купалам, і няўтульна робіцца няўцямнаму люду, бы з неба кожнаму за каўнер капае; самавіты і багаты на праявы розных граняў жыцця народ спакваля ператвараецца ў шараговае, без выразнага твару, насельніцтва; што і казаць, люд годны, разумны, як і раней, адно не знаходзіць, на што душой абаперціся, а чарка і скварка, пра якую з пераменным поспехам дбае з году ў год вертыкаль, не аб'ядноўвае, не ўздымае душы, не развівае высакародных пачуццяў, тым больш што яны, пачуцці, змардаваныя мінулымі дзесяцігоддзямі.

Дзіва, праз якія нягоды прайшла, усталёўваючыся, наша ліцвінска-беларуская супольнасць! 200 гадоў мардавання рознымі чыннікамі з усходу і захаду, прычым амаль кожныя 30 гадоў – вынішчэнне адроджанай беларускай эліты. Вобраз беларуса ма-

---

[9] Пазнякоў, В. Этнанацыянальная культура: праблемы самабытнасці // Разнастайнасць моў і культур у кантэксце глабалізацыі. Мн., БелСаЭС «Чарнобыль», 2003. С. 128.

лявалі то лапцюжнікам з каўтуном у валасах, то лесавіком, абражалі яго высокадасканалую мову, называлі яе мужыцкай, саміх жыхароў абражаюць дагэтуль, называючы пагардліва «бульбашамі» і нават гарэлку для нас прыдумалі пад назвай «Бульбашъ». Жахліва! А цяпер – новая небяспека, для якой у сваім мінулым нават падобных прыкладаў не прыгадаеш: САМАЛІКВІДАВАННЕ... Праўда, ці з сваёй волі мы гэта робім? Прынамсі, тэндэнцыя няпэўная. І разам з тым яскравая: толькі 15–16 адсоткаў дзяцей цяпер вучацца па-беларуску. Беларусь штогод прымае ўсё большую колькасць чужародных гастарбайтэраў, і неўзабаве з'явяцца кітайскія правінцыі. Магчыма, і ўкраінскія... Далібог, гэта не можа шыкаваць настрой у грамадстве. Трапнымі словамі таго самага нямецкага філосафа паўторым: *Страта ідэнтычнасці вядзе да неўрозаў...*

Жалю варта, але толькі карціна, намаляваная тут схематычна, – не прыдумка. І, трэба меркаваць, па наперад выпрацаванай схеме ідзе «развіццё», якое дарэшты вымывае з самога паняцця Нацыі ўсялякія сэнсы. Пра нацыянальнае будаўніцтва і размовы няма. Наадварот, поўным ходам разбураецца раней створанае – нацыянальная адукацыя, іншыя нацыянальныя інстытуцыі, духоўныя каштоўнасці, якія звычайна ўтвараюць залаты купал над суверэннай краінай. Ужо гучаць галасы дэнацыяналізатараў, маўляў, і Акадэмія навук, і Інстытут філасофіі – рэчы, нам не патрэбныя! Непатрэбнаю стане і пасада прэзідэнта...

Цяпер паспрабуем паказаць і развіць нашы неспакойныя думкі схематычна. Зазначым, што тут у нас будуць фігураваць умоўна тры субстанцыі – Нацыя, Народ і Улада, якая заўжды прадстаўляе інтарэсы Дзяржавы і нярэдка выступае яе сінонімам. У азначэнні Дзяржавы як такой, уласна, думкі розняцца. У савецкія часы люду афіцыйна даводзілі, што дзяржава ёсць апарат прыгнечвання, у арыгінале – «подавления» аднаго класа другім (У. І. Ленін). І ўжо, у адпаведнасці з гэтакай вынаходкай розуму, у палітыцы СССР ад самага пачатку быў закладзены дзяржаўны тэрарызм: падаўлялі і падаўлялі народ на ўсе бакі... Нападаўляліся: у вёсцы, напрыклад, без спадчынных руплівых, гаспадарлівых сялян зямля стала ператварацца ў пустку, быллём яна зарастае, асабліва ў Расіі.

Аднак В. Ф. Гегель меў больш гуманныя ўяўленні пра Дзяржаву: *«Дзяржава ёсць рэчаіснасць маральнай ідэі – маральны дух як відавочная, сама сабе зразумелая субстанцыйная воля, якая мысліць*

і ведае сябе і выконвае тое, што яна ведае і пакольkі яна гэта ведае»[10]. З Гегелем, дарэчы, у меркаваннях пра дзяржаву не надта разыходзіліся К. Маркс і Ф. Энгельс. Аднак згадаем тут і пра сваё, беларускае. Няйначай у адпаведнасці з духам апераджальнага развіцця, які наогул быў уласцівы нашым продкам, у XVI стагоддзі была створаная ды, як вядома, дзейнічала амаль да сярэдзіны XIX стагоддзя тая ж маральная, бо ўлічвала звычаёвае права, і глыбока дэмакратычная, як што адпавядала інтарэсам усіх сацыяльных групаў і катэгорый насельніцтва, канстытуцыя ў форме **Статута Вялікага Княства Літоўскага**.

Вялікае Княства сапраўды было *«**рэчаіснасцю маральнай ідэі**»*. Але ж не сакрэт, што і такая дзяржаўная структура, ці проста дзяржава, паводле Хюбнэра, *«мае патрэбу ў нітавальных сілах нацыянальнай свядомасці»*[11].

Акрэслім на паперы рамку, у якой умоўна размяшчаюцца нашы суб'екты з ўсёю сваёй прасторай, што геаграфічна і духоўна закладзена ў падмурак Дзяржавы (***мал. 1–3***).

Паводле сцверджанняў філосафа Леаніда Яўменава, чалавек з нерэалізаванымі або неразвітымі, збедненымі правамі, якія імкнуцца практычна да сваёй адсутнасці, уяўляе сабой нешта такое, што не мае стану асабістай адказнасці і не нясе на сабе абавязкаў, наадварот, з'яўляецца ў стане нарастання сацыяльнай пасіўнасці і штодзённай агрэсіўнасці – распаду, дэградацыі. Да тэмы нашае размовы якраз ода Янкі Купалы, прысвечаная вольнаму духу як ёсць. Аднак жа – ці выпадкова? – у загаловак верша аўтар выносіць пытанне «Чаму?»

Няма для духа вольнага граніцы, меры,
Дзе б ён сягнуць не смеў, дзе б ён не узлунаў;
У хаосе быцця, у цьме сусветных з'яў
Ён не ніштожыцца, ў сябе не губіць веры.

. . . .

Магутны, векавечны, створан з сонц мільёнаў,
Гром, перуны ў руках спыняць не слаб,
Хоць бы ў агні кіпеў, ў віхрах марозаў зяб…

Аднак чаму ж ты там нішто, дух непрыгонны,
Дзе дружна звонячы ў кайданы ўсімі тоны,
Крывёй, пажарамі частуе раба раб?

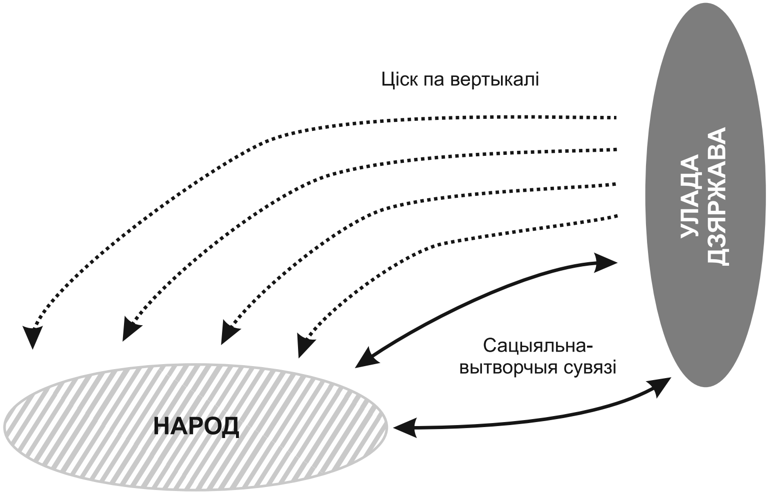
---

[10] Гегель, Вильгельм Фридрих. Философия права. М.: Мысль, 1990. С. 524.

[11] Хюбнер, Курт. Нация. С. 381.

ДЗЯРЖАВА І НАРОД

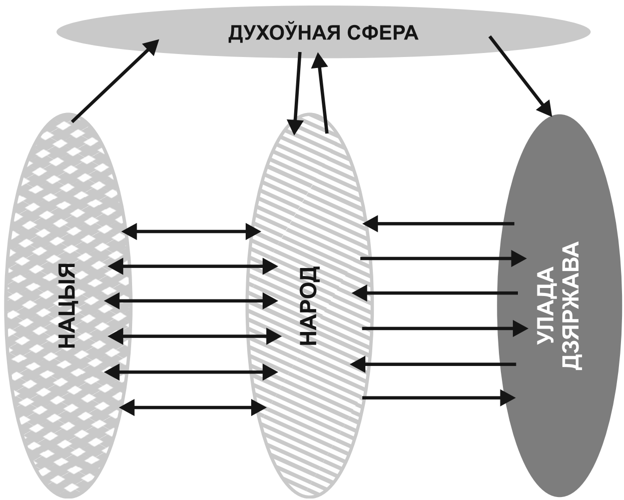
Варыянт гета: народ адарваны ад нацыі

Мал. 1. У аснове схемы знаходзіцца субстанцыя Народ. Па вертыкалі ўздымаецца Улада, яна і сімвалізуе Дзяржаву. Нацыя з тых ці іншых прычын адсутнічае (нацыянальныя духоўныя каштоўнасці з нейкай прыхамаці, верагодна, адсякаюцца ўладаю). Народ ізаляваны ад духоўных скарбаў, ад сваёй гісторыі, мовы, культуры, і гэта зыначвае ды памяншае ягоныя сілы. Паміж Народам і Дзяржавай складваюцца адно гарызантальныя (сацыяльна-вытворчыя) дачыненні, грамадзянская супольнасць прыгнобленая, духоўная сфера спляжаная. Нішто не перашкаджае вертыкалі з розных узроўняў ціснуць на Народ. Урэшце на малюнку, як і ў жыцці звычайна, складваецца інфраструктура гета. Паводле гэтай схемы, пра гарманічныя дачыненні двух суб’ектаў – Народа і Дзяржавы, якія па-рознаму адышлі ад спадчынных нацыянальных каштоўнасцяў, гаварыць не выпадае.

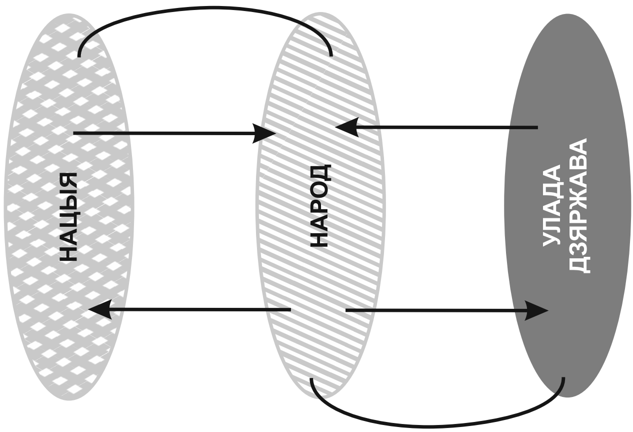
Якраз далей (***мал. 2***) да месца будзе падаць словы філосафа М. Крукоўскага пра тое, што ў пэўных умовах сацыяльны і духоўны бакі дасягаюць той ступені развіцця, калі яны *«становяцца здольнымі па-свойму ўраўнаважваць біялагічную прыроду чалавека, ураўнаважваць яго цялесны бок. Калі параўнаць дзеянне біялагічнага субстрата ў чалавеку з сілаю цяжару, а яго сацыяльны бок,*

НАЦЫЯ, НАРОД І ДЗЯРЖАВА
Варыянт гармоніі

Мал. 2. Тут Народ і Дзяржава ўступаюць у парытэт з нашым умоўным, але існым суб’ектам – Нацыяй. Прычым, у Народа з Нацыяй дачыненні сваяцкія, простыя, у ідэале – шчыльныя. А вось Дзяржава з Нацыяй паўсюль мае зносіны апасродкаваныя – праз Народ, а калі сказаць больш канкрэтна – праз грамадзянскую супольнасць, якая развіваецца і паўстае з Народа. Вышэй ляжыць духоўная сфера, духоўная культура, непаўторная, адмысловая па сутнасці, бо належыць яна менавіта гэтай непаўторнай Нацыі і Дзяржаве. Верхні элемент малюнка дзейнічае рэзанансава і прыўздымае Народ да самаўсведамлення і самаідэнтыфікацыі, да ўтварэння актыўнай грамадзянскай супольнасці і праз яе – да парытэту Народа з Дзяржавай. Гарызантальнымі ды іншымі лініямі паказаны стасункі суб’ектаў між сабой. У гэтым выпадку, нягледзячы на розныя супярэчнасці, якія паспяхова пераадольваюцца, у грамадстве і Дзяржаве ўтвараецца варыянт гармоніі. Шанцы на поспех, сілу і моц усіх суб’ектаў павышаюцца.

НАЦЫЯ, НАРОД, ДЗЯРЖАВА
Варыянт партнёрства і гармоніі

Мал. 3. На схеме мы бачым парытэт усіх трох іпастасяў, і не выпадкова яны стаяць роўна; тут паказана, якое месца і вагу павінны займаць пры перапляценні інтарэсаў, пры гарманічных партнёрскіх стасунках Нацыя, Народ і Дзяржава. Гарманічныя дачыненні гэтых трох суб'ектаў паказваюць на раўнавагу, прыгажосць і шчаснае жыццё грамадства.

ягоную сацыяльнасць і духоўнасць, з нейкай уздымальнай сілай, то гэтая апошняя дасягае цяпер такой ступені інтэнсіўнасці, што становіцца здольнай процістаяць сіле цяжару і ўтрымліваць чалавека ў стане самастойнага палёту»[12].

Апошнімі гадамі ўсё часцей пачалі з'яўляцца публікацыі, у якіх замежныя госці, звычайна турысты, раяць беларусам больш рашуча захоўваць сваю ідэнтычнасць, адметнасць натуры, характару і, зразумела ж, культуры. Вось і аўстрыйскі журналіст Джозэф Гафл пасля наведвання Беларусі ў сёмы раз палічыў не лішнім адзначыць: галоўны скарб Беларусі – гэта яе жыхары, таленавітыя, добразычлівыя, кемныя. Ягоны заклік: берагчы

[12] Крюковский, Н. И. Человек прекрасный. Мн.: БГУ им. Ленина, 1983. С. 287.

сваю культуру! І гэты заклік прагучаў для нас як папярэджанне: *«Вы не павінны даваць сябе прыніжаць,* – мовіў госць, – *трэба ўвесь час паказваць свету, што вы – самавіты, годны і здольны народ!»* (zautra.by).

Зусім відавочна, што свежым вокам турыст улавіў у нас, беларусаў, проста знакавую загану: недахоп нацыянальнай самасвядомасці, няўменне пачуваць сябе нацыяй! Адсюль і парады быць смялейшымі і прэзентаваць свету сваё, а не суседскае, не чужое. Замежнаму госцю проста няўцям, што наша дзяржаўная палітыка пакуль адлучае людзей ад сваёй роднай гісторыі і культуры, ад самавітых і цікавых для шырокага свету нацыянальных скарбаў, якія разам з тым з'яўляюцца крыніцай духоўнасці чалавека ў грамадзянскай супольнасці.

Неяк у Федэральнага прэзідэнта Германіі Яганэса Раў спыталі людзі старэйшага пакалення: «Скажыце, што мы павінны перадаць сваім дзецям?» І ён адказаў: *«Скажыце ім пра тое, што, выпраўляючыся ў іншыя краіны, важна мець радзіму ўнутры сябе. Таму што ў таго, хто не мае дома, не можа быць і суседзяў»*. А суайчыннік Раў – К. Хюбнэр у гэтым пытанні таксама не пакідае двухсэнсоўнасці, бо лічыць, што *«не толькі ідэнтычнасць асобы, але і ідэнтычнасць нацыі абарочваецца неабходнай умовай чалавечага суіснавання»*[13].

І апошняе, дужа прынцыповае, пра што хочацца сказаць. У развітых краінах свету сёння з правамі чалавека носяцца як дурань з маляванай торбай. У прынцыпе правы чалавека абарочваюцца непамысным індывідуалізмам. Пры гэтым не ўлічваецца дваістая прырода чалавека, калі ён з аднаго боку – персона, а з другога – непарыўная частка нацыянальнага цэлага, як што ідэнтыфікуецца ў соцыуме. Вельмі слушна адзначана Хюбнэрам, што *«канкрэтнае права чалавека ў супрацьлегласць абстрактнаму палягае ў свабодзе кожнага чалавека мець як сваё ўласнае, **так і** нацыянальнае быццё»*[14]. Я прыкідваў: у якім далёкім афрыканскім кутку магла б утварыцца яшчэ падобная нашай краіна? Аналагаў не было, як і гонару… Прыгадваліся адно запэўніванні, што мы ведаем іншы шлях, па якім ісці да поспеху ў развіцці краіны. Мы непаўторныя!

---

[13] Хюбнер, Курт. Нация. С. 390.

[14] Тамсама.

Мы самі загонім цвікі ў сваю дамавіну, а потым будзем сядзець на брацкай магіле, як на троне.

Шаноўныя-любыя суродзічы, жыццястойкія і кемлівыя беларусы, далібог, у нас нямала і такіх, – то ці не варта нам біць у званы, і гучна біць, ды рабіць штосьці пэўнае, да чаго змушаюць абставіны? Бо мы страчваем самае дарагое, што пакуль яшчэ ёсць у нас, – духоўную культуру як душу, а з ёй і сябе, і зямлю, палітую крывёю, і слаўную спадчыну, урэшце – Айчыну.

3.
Ліст у Еўропу

Як працяг тэмы артыкула пра духоўнасць і гармонію ў грамадстве падаецца Ліст, які з подпісамі вядомых літаратараў і навукоўцаў Беларусі і Украіны быў адасланы кіраўніцтву Еўразвяза і Рады Еўропы, а копіі ліста – кіраўнікам некаторых еўрапейскіх краін. Адказу на сваю петыцыю мы не атрымалі, хіба што некалькі няўцямных словаў ад чыноўнікаў Бундэстага. Тым часам Ліст у пераказе «Гучны голас пратэсту з Усходу: Ратуйце Еўропу!» змясціла еўрапейская газета «Dispatch International» от 10.01.2013 г., а поўную рэдакцыю петыцыі падаў чытачам сайт амерыканскай кампаніі «Kontinent media group».

Цяпер увазе чытачоў прапануецца поўная рэдакцыя Ліста, бо ён не страціў сваёй актуальнасці. Як і было спачатку задумана, петыцыя падаецца на беларускай, рускай і англійскай мовах.

Адкрыты ліст

Старшыні Еўрапейскай Рады сп. **Херману Ван Рампёю***,

Генеральнаму сакратару Рады Еўропы сп. **Турб'ерну Ягланду**

Захаваем еўрапейскую цывілізацыю!

Дадзеная петыцыя ўтрымлівае крытычны аналіз некаторых тэндэнцый у развязанні лёсавызначальных нацыянальных пытанняў і прадугледжвае падтрымку Еўрапейскага Звяза. Адначасова гэта і зварот да палітычнай і культурнай эліты з прапановай адкрыцця **Музея гісторыі і культуры Еўропы**. Еўрапейская цывілізацыя на працягу тысячагоддзяў з'яўляецца ў пэўным сэнсе эталонам чалавечага развіцця, духоўнага і сацыяльнага прагрэсу. Музей Еўропы павінен стаць важнейшым сродкам захавання культурнай памяці еўрапейцаў.

Абгрунтаванне петыцыі

Дух міру і прынцыпы ўсебаковага супрацоўніцтва леглі ў аснову міжнацыянальнага і міждзяржаўнага ўтварэння «Еўрапейскі Звяз». Еўропа ўдосталь зведала вышыні творчага ўзлёту, падзення і адраджэння чалавечага духу пасля шматлікіх лакальных і дзвюх сусветных войнаў. Аб'яднанне еўрапейскіх народаў – новая сацыяльная рэальнасць, якая адкрывае перспектывы далейшага чалавечага развіцця. Тым не менш на працягу 20 гадоў інтэграцыйнай дзейнасці Еўрапейскага Звяза культурная і духоўная дэградацыя на кантыненце не спыняецца, а наадварот, спакваля ўзрастае. Ёсць і іншыя выклікі, пакуль недастаткова ўсвядомленыя. Шведская журналістка Інгрыд Карлквіст (Ingrid Carlqvist) выступіла ў ліпені 2012 года ў Еўрапейскім парламенце з аповедам пра нечаканыя-неспадзяваныя змены ў сваёй краіне (http://vseobislame.livejournal.com/200800.html): Швецыя, паводле ейных словаў, раней *«была*

* З 30 жніўня 2014 года пасаду старшыні Еўрапейскай Рады займае Дональд Туск.

самым бяспечным месцам і сімвалам прагрэсу ў свеце», *«аднародным грамадствам»*, а цяпер стала краінай вынішчэння этнічнай культуры ды гвалту над жанчынай, і *«палітыкі з усіх бакоў, і правыя і левыя, пачалі казаць нам, што няма такога панятку, як шведская культура, шведскія традыцыі варта адмяніць, і што мы, шведы, павінны быць удзячныя, што гэтак шмат людзей з рэальнымі культурай і традыцыямі прыехалі да нас»*. Гвалтоўна знішчаецца ідэнтычнасць еўрапейскай цывілізацыі, што якраз і ўстрывожыла спадарыню Інгрыд.

Асэнсоўваючы сітуацыю з ўсіх бакоў, яна называе сваю краіну **Абсурдыстанам**. Падобных з'яваў і фактаў цяпер на еўрапейскім кантыненце шмат. Ніяк няможна ігнараваць і эксцэс з нарвежцам Андэрсам Брэйвікам (Anders Breivik), ягоныя тлумачэнні матываў учыненага злачынства.

У Еўрапейскім Звязе ў адпаведнасці з палітыкай лібералізацыі сталі шырока вядомымі *еўрапейскія стандарты*. Праз *Усходняе партнёрства* яны настойліва прапагандуюцца і за межамі Еўразвяза. Але наколькі яны еўрапейскія, калі нічым не адрозніваюцца ад амерыканскіх? На наш погляд, панове, стандарты тут павінны быць іншыя – не для штатаў, а для еўрапейскіх нацыянальных тэрытарыяльных утварэнняў – суверэнных дзяржаў (калі стандарты наогул патрэбныя), іншымі павінны быць таксама задачы і мэты развіцця.

Пратэсты супраць хаосу, выкліканага пераніцоўкай традыцыйнага ладу жыцця, створанага стагоддзямі, нарастаюць. Занепакоеныя палітычныя лідары Германія, Францыя і Англія ў 2010–2011 гадах публічна прызналі, што еўрапейская палітыка мультыкультурнай супольнасці (утрымання мноства разнародных этнічных элементаў у адзіным соцыуме) правалілася. Генеральны сакратар Рады Еўропы Турб'ерн Ягланд даручыў групе дыпламатаў і палітыкаў падрыхтаваць даклад аб прычынах нецярпімасці і дыскрымінацыі ў Еўропе і зрабіць высновы. Групу ўзначаліў сп. Ёшка Фішар. І вось гэтыя мудрацы (прынамсі, неяк так іх празвалі), не пазбаўляючыся кайданоў сваіх стандартаў, склалі і падалі Радзе міністраў Рады Еўропы 11 траўня 2012 года даклад **«Жыць разам у Еўропе XXI века ва ўмовах свабоды і разнастайнасці»**. Фармулёўка гучыць прыгожа, але ж, калі па сутнасці, у дакуменце па-новаму наладжана абарона мультыкультуралізму і таго напру-

жання, з якім сутыкнулася сучасная еўрапейская гіперсістэма. Для аўтараў даклада, як відаць, не існуе нацыянальных культур, таму не існуе і праблемы далейшага развіцця нацый, а вось што добра, маўляў: *«новыя хвалі іміграцыі будуць яшчэ больш памнажаць разнастайнасць»*, і наогул, ведаеце, *«будучыня Еўропы – у культурнай шматаблічнасці»*... Калі ж глыбей разабрацца, увесь фальш фразы тут схаваны ў падмене паняццяў. Разнастайнасць культур як планетарная з'ява, што адносіцца да этнасаў і нацый, упохапкі заменена на выбухованебяспечную сумесь пераважна з агрэсіўных рознапляменных суб'ектаў, асоб, носьбітаў несумяшчальных каштоўнасных арыентацый у адным соцыуме.

Возьмем на сябе смеласць сцвярджаць, што ў Еўрапейскім Звязе і Радзе Еўропы абараняюць дэмакратычныя свабоды і правы чалавека, ствараюць прастору для свабоднага перамяшчэння тавараў, фінансаў, людзей, інакш кажучы, займаюцца эканомікай, толькі пры гэтым занядбалі і не бароняць правы нацый на самавызначэнне, на іх эксклюзіўную этнічную культуру як крыніцу, з якой людзі чэрпаюць сваю жыццёвую сілу. Тым часам эканоміка, якая знішчае культуру, перастае быць эканомікай, бо служыць не столькі грамадству, колькі хуткаплынным, нярэдка хцівым інтарэсам асобных людзей.

Рэспубліка Беларусь не ўваходзіць у Еўразвяз, але ж і тут з прычыны занядбання нацыянальных каштоўнасцяў і фундаментальных правоў чалавека краіна ператвараецца ў вялікую правінцыю Абсурдыстана; пры небяспечных гульнях праз 3–4 гады яна можа трапіць зноў у абдымкі ўсходняга суседа. Тое ж варта сказаць і пра другую постсавецкую краіну – Украіну, дзе ўладараць людзі з агрэсіўнай постсавецкай ментальнасцю, якія не прымаюць уласных нацыянальных каштоўнасцяў, грамадзянскіх свабод і правоў; пацясніўшы тытульную ўкраінскую мову, яны спрабуюць адабраць у народа права на сваю культуру і суверэнітэт.

Чалавек адчувае сябе найбольш утульна і вольна ў сваёй сям'і, у сваіх этнічных сценах, у сваёй гістарычнай дзяржаве, на зямлі сваіх продкаў. Гэтыя катэгорыі сэнсаў для яго жыццевызначальныя, пастаянныя, вечныя. Яны ж, як нішто больш, спрыяюць развіццю і росту асобы. Дзіўна і дзіка, але спадарыню Інгрыд паставілі ў сваёй краіне ў становішча адлучэнца. Фактычна яна раскрыла ў Еўрапарламенце касмапалітызм пэўнай часткі ліберальных

чыноўнікаў, які радыкальна стварае магчымасці для ліквідавання этнічных супольнасцяў, нацый, ліквідавання нацыянальнай структурызацыі свету наогул. Вось толькі на выклік шведскай журналісткі дэпутаты адказвалі надзіва спакойным, прыглушаным дый безуважным смяшком.

Пра мудрасць палітыкаў

Развіццё ў прыродзе, з якім карэлюецца і развіццё чалавечага грамадства, ідзе па ўзрастальнай – ад прасцейшага да больш складанага, шматграннага і шматколернага. Таму і красуюць разнастайныя культуры як вышэйшыя праявы чалавечага духу. Менавіта такое развіццё соцыумаў, на думку філосафаў, адбываецца ў **нацыянальных** дзяржавах (Вільгельм фон Гумбальт, Канстанцін Лявонцеў, Карл Яспэрс, Энтані Сміт). І менавіта дзеля сцвярджэння падобнай ідэі аддалі свае творчыя сілы Тарас Шаўчэнка і Янка Купала, геніяльныя паэты, украінскі і беларускі. Не выпадкова ж таму дзеля спрыяння натуральнаму і годнаму *развіццю* ў культурных абсягах планеты ў свой час было ўтворана ды працуе міжнароднае агенцтва ЮНЭСКО. Дзяржаўныя мужы, аднак, праявілі мудрасць яшчэ раней, пры ўтварэнні ААН. Але ж і там, у ААН, мала дбаюць пра абарону і развіццё нацый. Вядома, да прыкладу, нямала канвенцый ААН аб правах карэннага насельніцтва, як і актаў аб праве на самавызначэнне народаў, аднак няма ніводнай канвенцыі, што прадугледжвала б клопат пра жыццяздольнасць і шчасны век нацыі. Нацыі пад час глабалізацыі не маюць належнай падтрымкі і абароны.

А закон *развіцця* дзейнічае незалежна ад нас. Акіян духоўнай еўрапейскай культуры жывіцца рэкамі культур нацыянальных. У мультыкультурных анклавах нарастае пагроза абясцэньвання жыцця, і гэта памнажае пратэстныя акцыі. Што ж да інтэграцыі ўглыб і даўгавечнасці гіперсістэм, еўрапейскім палітыкам не варта забываць пра словы М. Гарбачова, які ў роздуме пасля распаду СССР мусіў прызнаць: маўляў, калі б ён даў больш правоў і свабод у развіцці саюзным рэспублікам, то саюз не распаўся б. Патрэбна мера рэчаў, таму і пытанне: ці ёсць сэнс вырашаць дэмаграфічныя праблемы ў Еўропе за кошт ліквідавання разнастайнасці этнічных культур і саміх нацый? Можна шукаць стымулы для нараджэння

дзяцей, магчымасці ў аздараўленні соцыума, але яны ляжаць зноў жа не ў мультыкультурным грамадстве, тым больш, не ў грамадстве з няўгоднымі богу аднаполымі шлюбамі.

На нашу думку, Еўрапейскі Звяз і Рада Еўропы не выпрацавалі адэкватнай ідэі для далейшага так бы мовіць «восевага» (К. Яспэрс), або вызначальнага культурнага і духоўнага развіцця. Аднак гэты недахоп яны маглі б пасняхова пакрыць сваім сталым клопатам пра еўрапейскія нацыі – захаванне і абарону іх моваў, традыцый, тэрыторый, гістарычных каштоўнасцяў.

Еўрапейскаму Звязу варта было б вярнуцца да абмеркавання перспектыў свайго звязу, далейшага яго развіцця, а мы прапануем еўрапейскай палітычнай і культурнай эліце ў гэтым жа плане разгледзець канкрэтны праект будаўніцтва і адкрыцця велічнага **Музея гісторыі і культуры Еўропы** (пакуль на ўзроўні ідэі).

Якім чынам можа быць ажыццёўлены гэты праект?

Мы чакаем, што ў арганізацыйных структурах Еўразвяза перш-наперш будуць вывучаны нашы зычлівыя заўвагі і разам з тым абмеркавана ідэя **Музея гісторыі і культуры Еўропы**. А пры станоўчым стаўленні да ідэі лагічна дапусціць, што Еўразвяз абвесціць конкурс на праект музея.

Праектам павінна быць прадугледжана навукова-даследчая праца ў **Музеі гісторыі і культуры Еўропы**, ім пэўным чынам будуць каардынавацца даследаванні ходу гісторыі на кантыненце, вывучацца сучасныя стасункі паміж цывілізацыямі і нацыямі. Там будуць залы панарамнага агляду па розных часах і эпохах, шырока і пераканаўча паказана вялікае перасяленне народаў, прадэманстраваны тэатры ваенных дзеянняў і г. д. У прасторных памяшканнях добра было б адлюстраваць карціну этнагенезу, фармаванне нацый, моваў, культурных традыцый, паказаць праекты далейшага развіцця культур. Музею спатрэбяцца бібліятэчныя залы і залы для канферэнцый, пры гэтым трэба чакаць, што яскраваму ажыццяўленню ідэі ўнікальнай культурнай установы паслужыць шырока дастасаваная электронная тэхніка. Безумоўна, паблізу музея павінны планавацца месцы адпачынку і абслугоўвання турыстаў.

Пры добрай увазе да праекта Музея гісторыі і культуры Еўропы з боку еўрапейскіх міжурадавых структур, да распрацоўкі

і фінансавання яго Еўразвязам музей з часам можаператварыцца ў велічны палац, калі наогул не ў новае дзіва свету; ён будзе мець вялікае культурна-асветнае і выхаваўчае значэнне, паспрыяе мірнаму вырашэнню канфліктаў паміж народамі і цывілізацыямі на планеце. Месца для размяшчэння музея павінна быць вызначана вышэйшымі органамі Еўразвяза і Рады Еўропы.

З павагай –

Васіль Якавенка, *пісьменнік, публіцыст, каардынатар ініцыятывы (Беларусь);*

Уладзімір Шаўкашытны, *пісьменнік, палітолаг, доктар філасофскіх навук (Украіна);*

Мікалай Крукоўскі, *прафесар, доктар філасофскіх навук, член-карэспандэнт Беларускай акадэміі адукацыі;*

Сцяпан Лаўшук, *прафесар, доктар філалагічных навук, член- карэспандэнт НАН Беларусі;*

Сергій Гардун, *протаіерэй, прафесар Мінскай духоўнай акадэміі;*

Максім Стрыха, *прафесар, доктар фізіка-матэматычных навук, пісьменнік, перакладчык (Украіна);*

Аляксей Рагуля, *прафесар культуралогіі, выдатнік асветы Рэспублікі Беларусь;*

Міхайла Сідаржэўскі, *пісьменнік, галоўны рэдактар «Украінскай літаратурнай газеты»;*

Леанід Лыч, *прафесар, доктар гістарычных навук (Беларусь);*

Анатоль Тарас, *прафесар, навуковы сакратар ГА «Інстытут беларускай гісторыі і культуры»;*

Эрнест Ялугін, *пісьменнік, даследчык нацыянальнай гісторыіі (Беларусь);*

Аляксей Мікуліч, *прафесар, доктар біялагічных навук, антраполаг, этнолаг (Беларусь).*

15–30 лістапада 2012

Открытое письмо

Председателю Европейского Совета г-ну **Херману Ван Рампёю***,

Генеральному секретарю Совета Европы г-ну **Турбьерну Ягланду**

Сохраним европейскую цивилизацию!

Данная петиция содержит критический анализ некоторых тенденций в решении судьбоносных национальных вопросов и предусматривает поддержку Европейского Союза. Одновременно это и обращение к политической и культурной элите с предложением открытия Музея истории и культуры Европы. Европейская цивилизация на протяжении тысячелетий является в определенном смысле эталоном человеческого развития, духовного и социального прогресса. Музей должен стать важнейшим средством сохранения культурной памяти европейцев.

Петиция написана известным белорусским писателем и общественным деятелем, координатором гражданской инициативы **«Институт национальной памяти»** Василием Яковенко при поддержке единомышленников.

Обоснование петиции

Дух мира и принципы всестороннего сотрудничества легли в основу межнационального и межгосударственного образования **Европейский Союз**. Европа достаточно знакома с высотами творческого взлета, падения и возрождения человеческого духа после многочисленных локальных и двух мировых войн. Объединение европейских народов – новая социальная реальность, открывающая перспективы дальнейшего человеческого развития. Тем не менее за 20 лет интеграционной деятельности Евросоюза не прекращена духовная и культурная деградация на континенте. Наоборот, изъян этот исподволь нарастает. Есть и другие вызовы, пока недостаточно осознанные. Шведская журналистка Ингрид

---

* С 30 августа 2014 года должность председателя Европейского Совета занимает Дональд Туск.

Карлквист (Ingrid Carlqvist) выступила в июле 2012 г. в Европейском парламенте с рассказом о нежданных-негаданных переменах в своей родной стране (http://vseobislame.livejournal.com/200800.html): Швеция, по ее словам, ранее *«была самым безопасным местом и символом прогресса в мире»*, *«однородным обществом»*, а теперь стала страной уничтожения этнической культуры и насилия над женщиной, *«политики со всех сторон, и правые и левые, стали рассказывать нам, что нет такого понятия, как шведская культура, шведские традиции стоит отменить, и что мы, шведы, должны быть благодарны, что так много людей с реальными культурой и традициями приехали к нам»*. Насильно меняется идентичность европейской цивилизации, что как раз и встревожило Ингрид. Осмысливая ситуацию со всех сторон, она называет свою страну **Абсурдистаном**. Подобных явлений и фактов нынче предостаточно. Никак нельзя игнорировать эксцесс и с норвежцем Андерсом Брейвиком (Anders Breivik), его объяснения мотивов совершенного преступления.

В ЕС в соответствии с политикой либерализации получили широкую известность *европейские стандарты*. Через *Восточное партнерство* они настойчиво пропагандируются и за пределами Евросоюза. Однако насколько они европейские, если ничем не отличаются от американских? На наш взгляд, господа, стандарты здесь должны быть иными – не для штатов, а для европейских национальных образований – суверенных государств (если стандарты вообще нужны), иными должны быть также задачи и цели развития.

Протесты против хаоса, вызванного переворотом традиционного, отлаженного веками образа жизни, нарастают. Обеспокоенные подобным положением дел политические лидеры Германии, Франции и Англии в 2010–2011 годах публично признали, что европейская политика мультикультурного общества (содержания множества разнородных этнических элементов в едином социуме) провалилась. Генеральный секретарь Совета Европы Турбьерн Ягланд поручил группе дипломатов и политиков подготовить доклад о причинах нетерпимости и дискриминации в Европе и сделать выводы. Группу возглавил г-н Йошка Фишер. И вот эти мудрецы (так по иронии судьбы их прозвали), не оставляя вериг своих стандартов, сочинили и подали Совету министров Совета Ев-

ропы 11 мая 2012 года доклад **«Жить вместе в Европе XXI века в условиях свободы и многообразия»**. Формулировка звучит красиво, но по сути в документе по-новому выстроена защита мультикультурализма и того напряжения, с которым столкнулась в наше время европейская гиперсистема. Для авторов доклада, как видно, не существует национальных культур, потому не существует и проблемы дальнейшего развития наций, ибо *«новые волны иммиграции еще сильнее преумножают разнообразие»* и вообще, знаете, *«будущее Европы – в культурном многообразии»*... Вся фальшь полускрытого содержится здесь в подмене понятий. Разнообразие культур как планетарное явление, относящееся к этносам, нациям, опрометчиво заменено на взрывоопасную смесь из разноплеменных и чаще агрессивных субъектов, персон, носителей несовместимых ценностных ориентаций в одном социуме.

Возьмем на себя смелость утверждать, что в Европейском Союзе и Совете Европы защищают демократические свободы и права человека, создают пространство для свободного перемещения товаров, финансов, людей, иными словами, занимаются экономикой, но при этом пренебрегают правами наций на самоопределение, на их эксклюзивную этническую культуру как источник, из которого люди черпают свою жизненную силу. При этом экономика, которая губит культуру, перестает быть экономикой, она служит не столько обществу, сколько сиюминутным, нередко алчным интересам отдельных людей.

Республика Беларусь не входит в Европейский Союз, но и здесь в силу пренебрежения национальными духовными ценностями и фундаментальными правами человека страна превращается в обширную провинцию Абсурдистана; при продолжении опасных игр она может через 3–4 года оказаться опять в объятиях восточного соседа. То же самое следует сказать и о другой постсоветской стране – Украине, где власть захватили люди с агрессивной постсоветской ментальностью, не воспринимающие собственных национальных ценностей, гражданских прав и свобод; потеснив титульный украинский язык, они пытаются отнять у народа право на свою культуру, самоидентификацию и суверенитет.

А человек чувствует себя наиболее уютно и вольготно в своей семье, в своих этнических стенах, в своем историческом государстве, на земле своих предков. Эти категории смыслов для него

жизнеопределяющие, постоянные, вечные. Они же, как ничто больше, способствуют развитию и росту личности. Странно и дико, но госпожу Ингрид Карлквист поставили в положение изгоя в своей стране. По большому счету она раскрыла в Европарламенте космополитизм определенной части либеральных чиновников, который радикально создает возможности для ликвидации этнических сообществ, наций, ликвидации национального структурирования мира вообще. Вот только на вызов шведской журналистки депутаты отвечали на удивление спокойным приглушенным безучастным смешком.

О мудрости политиков

Развитие в природе, с которым коррелируется и развитие человеческого общества, идет по возрастающей – от более простого к более сложному, многогранному и многоцветному. Потому и процветают всевозможные культуры и высшие проявления человеческого духа. Именно такое развитие социумов, по мнению философов, происходит в **национальных** государствах (Вильгельм фон Гумбольдт, Константин Леонтьев, Карл Ясперс, Энтони Смит). И именно ради утверждения подобной идеи отдали свои творческие силы Тарас Шевченко и Янка Купала, гениальные поэты, украинский и белорусский. Не случайно поэтому для содействия естественному самобытному планетарному *развитию* в культурных пространствах в свое время было создано и работает международное агентство ЮНЕСКО. Государственные мужи, однако, проявили мудрость еще раньше, при образовании ООН. Но ведь и там мало заботятся о защите и развитии наций. Известно, к примеру, немало конвенций ООН о правах коренных народов, как и актов, определяющих права народов на самоопределение, но нет ни одной конвенции, предусматривающей заботу о жизнеспособности и благополучии нации. Нации в нашем глобализирующемся мире не имеют надлежащей поддержки и защиты.

Закон *развития* действует независимо от нас. Океан духовной европейской культуры питается реками культур национальных. В мультикультурных анклавах нарастает угроза обесценивания жизни, и это умножает протестные акции. Что же касается интеграции вглубь и долговечности гиперсистем, то европейским политикам, пожалуй, стоит помнить о словах М. Горбачева, который, размыш-

ляя над распадом СССР, вынужден был признать: дескать, если бы он дал больше прав и свобод в развитии союзным республикам, – до развала страны не дошло бы! Требуется мера вещей, поэтому есть ли смысл решать демографические проблемы в Европе за счет ликвидации разнообразия этнических культур и самих наций? Можно искать стимулы для рождения детей, возможности в оздоровлении социума, но они ведь лежат отнюдь не в мультикультурном обществе, тем более не в обществе с богопротивными однополыми браками.

По нашему мнению, Европейский союз и Совет Европы не выработали адекватной идеи для дальнейшего «осевого» (К. Ясперс), или определяющего культурного и духовного развития. Но этот пробел они могли бы успешно восполнить своей постоянной заботой о европейских нациях – сохранении и развитии их языков, традиций, территорий, исторических ценностей.

Европейскому Союзу, как и Совету Европы следовало бы вернуться к обсуждению перспектив своего сообщества, дальнейшего его развития, а мы предлагаем европейской политической и культурной элите в этом же плане рассмотреть конкретный проект строительства и открытия величественного **Музея истории и культуры Европы**, пока на уровне идеи.

Каким образом может быть осуществлен этот проект?

Мы ожидаем прежде всего, что в организационных структурах Евросоюза и Совета Европы будут изучены наши доброжелательные замечания и вместе с тем обсуждена идея **Музея истории и культуры Европы**. При положительном отношении к идее логично допустить, что Евросоюз объявит конкурс на проект музея.

Проектом, на наш взгляд, должна быть предусмотрена научно-исследовательская работа в **Музее истории и культуры Европы**, им определенным образом будут координироваться исследования хода истории на материке, изучаться современные отношения между цивилизациями и народами. Там будут залы панорамного обзора по разным временам и эпохам, к примеру, широко и убедительно показано великое переселение народов, представлены театры военных действий и т. д. В просторных помещениях хорошо было бы отобразить картину этногенеза, формирование наций, языков, культурных традиций, представить проекты дальнейшего развития культур. Музею понадобятся библиотечные залы и залы для кон-

ференций, при этом следует ожидать, что успешному претворению в жизнь идеи уникального культурного учреждения послужит широко внедренная электронная техника. Безусловно, вблизи музея должны планироваться места отдыха и обслуживания туристов.

При благосклонном внимании к проекту **Музея истории и культуры Европы** со стороны европейских межправительственных структур, к разработке и финансированию его Евросоюзом музей со временем может превратиться в величественный дворец, если вообще не в новое чудо света; он будет иметь большое культурно-просветительское и воспитательное значение, поспособствует мирному разрешению конфликтов между народами и цивилизациями на планете. Место для размещения музея должно быть определено высшими органами Евросоюза и Совета Европы.

С уважением –

Василь Яковенко, писатель,
публицист,
координатор инициативы (Беларусь);

Владимир Шовкошитный,
писатель, политолог, доктор
философских наук (Украина);

Николай Круковский, профессор, доктор
философских наук,
член-корреспондент Белорусской
академии образования;

Степан Лавшук, профессор,
доктор филологических наук,
член-корреспондент
НАН Беларуси;

Сергий Гардун, протоиерей,
профессор Минской
духовной академии (Беларусь);

Максим Стриха, профессор,
доктор физико-математических наук, писатель, переводчик (Украина);

Алексей Рагуля, профессор культурологии, отличник просвещения Республики Беларусь;

Михаил Сидоржевский, писатель, главный редактор «Украинской литературной газеты»;

Леонид Лыч, профессор, доктор исторических наук (Беларусь);

Анатолий Тарас, профессор, ученый секретарь ОО «Институт белорусской истории и культуры»;

Эрнест Ялугин, писатель, исследователь национальной истории (Беларусь);

Алексей Микулич, профессор, доктор биологических наук, антрополог, этнолог (Беларусь).

10 декабря 2012 г.

Open letter

To: President of the European Council
Mr. **Herman Van Rompuy***

Secretary-General of the Council of Europe
Mr. **Thorbjørn Jagland**

SAVE THE EUROPEAN CIVILIZATION!

This petition has a critical analysis of some trends in solving the crucial national problems and provides for the support of the European Union. At the same time it is an appeal to the political and cultural elite suggesting the establishing of the **Museum of the European history and culture**. The European civilization has been the sample of human development, spiritual and social progress for thousands of years. The Museum should become an important means to preserve the cultural heritage of Europeans.

This petition has been written by a famous Belarusian writer and public figure, a coordinator of the civil initiative «**Institute of the national memory**» Vasil Yakavenka and supported by his confederates.

THE PETITION JUSTIFICATION

The spirit of peace and principles of comprehensive cooperation were put to the background of the international and interstate formation, the European Union. Europe has known the creative ups and downs, and the revival of the human spirit after numerous local and two world wars. The integration of European nations is a new social reality opening perspectives for further human development. Yet during the 20-year integration period of the European Union the spiritual and cultural degradation on the continent hasn't stopped. And just on the contrary, this problem becomes more and more aggravated. There are also some more challenges which are not yet recognized. The Swedish journalist Ingrid Carlqvist spoke in the European Parliament in June 2012 inform-

---

* Since August 30, 2014, Donald Tusk is elected as the President of the European Council

ing about the surprising changes in her country (http://vseobislame.livejournal.com/200800.html): Sweden, she said, was previously «*the most safe place and a symbol of the progress in the world», «a homogeneous society*», and now it became a country where ethnic culture is destructed and women face the violence; «*the politicians of all kinds, both of the right- and the left-wing, are persuading us, that there is no such a notion as the Swedish culture, the Swedish traditions would rather to be abrogated, and we, the Swedish people, are to be glad that so many people of real culture and traditions came to us*». The identity of the European civilization is forced to be annihilated. Exactly this fact made Mrs. Ingrid Carlqvist so troubled. Trying to comprehend the situation, Ingrid Carlqvist came to call her country as **Absurdistan**. Similar phenomena and facts are not infrequent. The horrible and tragic incident with the Norwegian Anders Breivik's victims can never be ignored, as well as the motives of the crime he committed.

In the EU widely-known became the *European standards* according to the liberalization policy. They are persistently advocated beyond the borders of the European Union *through Eastern Partnership*. Yet how much are they European if they don't differ from the American ones? In our opinion, the standards should be different as they should be developed for to be adjustable not to the States but to the European national, sovereign states (if these standards are needed at all), therefore different should be their tasks and goals.

There are observed and increasing the protests against chaos caused by a sharp transformation of the mode of life which has been adjusted during the centuries. The political leaders of Germany, France and Great Britain being deeply concerned by such a situation in 2010-11 openly recognized that European multicultural politics has failed. Secretary-General of the Council of Europe Thorbjørn Jagland charged a group of politics and diplomats to prepare a report on the reasons of intolerance and discrimination in Europe and to make conclusions. The group was led by Mr. *Joschka Fischer. And so these wise men (as they were called), staying in the framework of their standards, prepared and handed to the Committee of Ministers of the Council of Europe on May 11, 2012 the report* «**Living Together – Combining diversity and freedom in 21st-century Europe**». The wording sounds all right, however, in fact this document has a new version of the multiculturalism protection

and doesn't show this tension which the European hypersystem faces. It seems that for authors of the report national cultures do not exist and, consequently, the problem of further national development does also not exist, as *«new waves of immigration will make the diversity still greater»* and so, on the whole, *«the European future is in the cultural diversity…»*. But if taken deeper, this phrase may testify to the substitution of notions. The cultural diversity as a global phenomenon related to ethnoses and nations has been rashly substituted by the explosive mixture of mainly aggressive subjects, persons belonging to different races and bearing incompatible values within one social medium.

We shall take the liberty to claim that in the European Union and the Council of Europe the democratic freedoms and human rights are protected, there is formed a zone of free movement of goods, finance, people, but really they are only employed in the economy and there is no protection for the rights of nations to self-determination, their exclusive ethnic culture as a source of the people's vital force. At the same time the economy which is harmful to culture is not an economy, because it doesn't serve the society, it serves only to a group of people.

Republic of Belarus is not a member of the European Union, but by reason of neglecting national spiritual values and fundamental human rights the country is turning into a large province of Absurdistan. If going on with these dangerous sharper games it may find itself in three or four years again in the embrace of east neighbor. The same is true as related to Ukraine, another post-Soviet country where the power was taken by people with aggressive post-Soviet mentality, people who do not respect their national values, civil freedoms and rights. Having oppressed the language of the titular Ukrainian nation they are trying to deprive the people of their right to national culture, self-identification and sovereignty.

One feels most comfortable and free in his own family, within the ethnic environment, in his historic country, in the land of his ancestors. These categories of senses are life-determining, constant and eternal. Like nothing else, they promote development and growth of a personality. It is very strange, indeed, but Mrs. Ingrid Carlqvist was made a social outcast in her country. In fact, she revealed in the European Parliament the cosmopolitism of some liberal officials, cosmopolitism that makes the ground for not only the ethnic communities, nations

to be destroyed, and national arranging of the world in general. Yet, the challenge of the Swedish journalist was met by the MRs without enthusiasm, with occasional and muted chuckle.

On wise politicians

Both nature and humankind in their development go by the increasing sequence, i.e. from the simplest to more complicated, many-sided and multi-colored forms. That is why various cultures flourish as the highest manifestation of the human spirit. In the view of some philosophers (Wilhelm von Humboldt, Konstantin Leontyev, Karl Jaspers, Anthony Smith), just this kind of social development takes place in national states. And just for this very idea to dominate, great poets Taras Shevchenko and Yanka Kupala gave their creative powers.

It is not accidental that the UNESCO was founded to promote the natural, original and cultural development on the planet. Yet the statesmen were wise enough to have already founded the UNO already by that time. But even these organizations take little care of the development and protection of nations. There are known enough UN covenants on the rights of indigenous peoples and acts on their right to self-identification. But still the nations are not properly protected in our globalistic world.

The law of development acts irrespective of our will. The ocean of European spiritual culture is fed by rivers of national cultures. The multicultural enclaves are threatened by the increasing devaluation of life, and this causes various protests among people. As far as the integration in-depth and survival time of hyper-systems is concerned, European politicians ought not to forget the words of M. Gorbachev, who, reflecting on the collapse of the USSR, had to admit that if he had given more rights and freedoms to the Union republics, the USSR would not have faced the destruction. Everyone should keep within limits. So is it reasonable to solve the demographic problems in Europe by means of various ethnic cultures and nations destruction? One can try to increase the birth rate, to improve somehow the social medium, yet the instruments are not within the framework of the multicultural society and, furthermore, of the impious same-sex marriage.

In our view, the European Union and the Council of Europe have not created an adequate idea of the further «axial» (K. Jaspers) or determining cultural and spiritual development. But this lack could be

well met by means of their permanent care about European nations, by protecting their languages, traditions, territories and historical values.

The European Union, as well as the Council of Europe, should return to the discussion of the perspectives of their development, and here we suggest the European political and cultural elite to consider the definite plan of creation and opening the **Museum of European History and Culture,** yet as an idea.

How can this project be carried out?

We expect that the organizational structures of the European Union and the Council of Europe will consider our benevolent remarks and also will discuss the idea of the Museum of European History and Culture.

The project presumably should carry out the research work at the Museum. It could coordinate investigations in history of the continent; scientists could study the relations between civilizations and nations. The project may have panoramic view halls representing different epochs and times, for instance, showing the great migration of peoples, theatres of wars, etc. It would be a good idea to display in large rooms the map of ethnogeny, formation of nations, languages, cultural traditions, present the programmes of cultural development in future. The Museum will need libraries and conference halls. The modern electronic techniques equipping the unique cultural institution will contribute to the realization of this idea. Around the Museum there could be provided the recreation facilities and services for tourists.

If the idea of the Museum of European History and Culture establishing is approved by European intergovernmental bodies, and financed by the European Union, the Museum can turn into a majestic palace (if not a new wonder of the world), it will be of great cultural and educational value. It will contribute to peaceful settlement of conflicts between peoples and civilizations on the planet. The placement of the Museum would be **chosen by the supreme bodies of the European Union and the Council of Europe.**

Respectfully Yours,

Vasil Yakavenka, writer,
publicist, coordinator
of the initiative (Belarus);

Uladzimir Shaŭkashytny, writer, specialist in political sciences,
Doctor of Philosophy (Ukraine);

Mikalai Krukoŭski, professor,
Doctor of Philosophy,
Associate Member of the Belarusian Academy of Education;

Stsiapan Laŭshuk, professor,
Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy
of Sciences of Belarus;

Sergiy Gardun, archpriest,
professor of Minsk
Theological Academy (Belarus);

Maksym Strykha, professor,
Doctor of Physics and Mathematics,
writer, translator (Ukraine);

Aliaksei Rahulia, professor,
specialist in cultural studies, outstanding worker of education (Belarus);

Mikhaila Sidarzheŭski, writer,
editor-in-chief of
«Ukrainskaya Litaraturnaya Hazeta» (Ukrainian Literary Newspaper);

Leanid Lych,
professor, Doctor of History (Belarus);

Anatol Taras, professor,
scientific secretary of the public society «Institute of Belarusian History
and Culture»;

Ernest Yaluhin, writer,
researcher of the Belarusian
historic past;

Aliaksei Mikulich, professor,
Doctor of Biological Sciences, anthropologist,
ethnologist (Belarus).

December 10, 2012

Dispatch International

"Freedom of the press cannot be limited without being lost." – Thomas Jefferson

Outcry from the East: Save Europe!

http://www.d-intl.com/outcry-from-the-east-save-europe/#respond

Maria Celander

Academics quote Dispatch editor as argument for Museum of Europe

Save European civilization! That is the demand of a series of Ukrainian and Belarusian academics in an open letter to the European Council and the Council of Europe. Europe is in a period of spiritual and cultural degradation, say the academics in the letter penned by the Belarusian author Vasil Yakavenka.

«We shall take the liberty to claim that in the European Union and the Council of Europe the democratic freedoms and human rights are protected. A zone of free movement of goods, finance, and people has been formed, but really these freedoms are only applied to the economy, and there is no protection for the rights of nations to self-determination, their exclusive ethnic culture as a source of the people's vital force. At the same time, an economy which is harmful to culture is not an economy, because it doesn't serve society, it serves only a group of people.»

The academics, who include prominent historians, mathematicians, political scientists and anthropologists, note that Belarus and Ukraine, during the post-Soviet era, have had problems establishing civil freedoms and rights, and one cause of that is the lack of national identity. The UN organization UNESCO was created to protect peoples and cultural heritage, but in a globalized world, this protection is insufficient, according to the authors.

«Is it reasonable to solve the demographic problems in Europe by means of the destruction of various ethnic cultures and nations?», they ask.

As a further support for their point that European culture is under threat, they quote the speech given by the editor-in-chief of Dispatch International, Ingrid Carlqvist, in the European Parliament in July 2012, where she said:

«And from right to left the politicians told us that there was no such thing as a Swedish culture, no Swedish traditions worth

mentioning and that we Swedes should be grateful that so many people with REAL culture and REAL traditions came to us.»

Carlqvist talked about Sweden as ‘Absurdistan’, a concept that the authors pick up as perfectly applicable to their own countries.

In order to strengthen the European identity and knowledge about European culture, the academics therefore propose the creation of a new museum – Museum of European History and Culture. The museum should host research into the history of Europe, the relationships between peoples and nations. The project proposes to have panoramic viewing halls representing different epochs and times, showing the great migration of peoples, theatres of wars, the formation of nations, languages, cultural traditions, and present prognoses for cultural development in the future. The authors leave it to the decision-makers of the Councils to settle on a suitable location for the museum.

January 10, 2013

Змест

Аннотация

Известный белорусский писатель и публицист Василь Яковенко в брошюре «Как найти духовность и гармонию в обществе» исследует тему гармоничного развития этносов, наций в суверенных государствах, рассматривает условия для дальнейшего процветания или, напротив, деградации и исчезновения цивилизации, в данном случае – европейской.

Брошюра заканчивается коллективным обращением, подготовленным автором в 2012 году и направленным в действующие европейские структуры. В обращении содержится обоснованная критика современной европейской либеральной политики, определяющей развитие стран, в качестве символа самых высоких исторических достижений европейской цивилизации предлагается создание величественного Музея истории и культуры Европы.

Текст обращения дан на белорусском, русском и английском языках.

Annotation

Famous Belarusian writer and journalist V. Yakavenka in his booklet «Finding the spirituality and harmony in the society» inquires into a question of the harmonious development of ethnic groups and nations in sovereign states, considers, conditions for a further flowering or otherwise possible degrade and disappear of some civilizations from our planet, in this case the European civilization. A collective appeal, prepared by the author in 2012 and directed to the existing European structures is presented too.

The appeal contains a valid criticism of contemporary European liberal policies determining development of countries and is offered a creation of the stately Museum of History and Culture of Europe as an symbol of the highest historical achievements of the European civilization.

The text of the appeal is given in Belarusian, Russian and English languages.

Навукова-папулярнае выданне

Якавенка Васіль Цімафеевіч

**Як знайсці духоўнасць
і гармонію ў грамадстве**

Рэдактар
Дзіяна Селях

Афармленне вокладкі
Яраслаў Мальдзіс

Тэхнічны рэдактар
Алесь Дрыбін

Шыхтаванне
Яраслаў Мальдзіс, Уладзіслава Бурымская

Карэктар
Аляксандра Іванова

Падпісана да друку 28.08.2015. Фармат 60×90 1/16.
Папера афсетная. Гарнітура Georgia. Друк афсетны. Ум. друк. арк. 3,0.
Ул.-выд. арк. 2,3. Наклад 2000 паасобнікаў. Замова 5233.

НВК «Тэхналогія». Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца,
вытворцы, распаўсюдніка друкаваных выданняў № 1/379 ад 01.07.14.
Вул. Ляўкова, 19, 220007, Мінск.

Надрукавана з арыгінала-макета заказчыка ў ТДА «Дзівімакс».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюдніка друкаваных выданняў № 2/44 ад 18.02.2014.
Пр. Незалежнасці, 58, кор. 17, 220005, Мінск.